

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА ПРЕКО НЕДЕЉЕ. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВЧИЊА МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСЕ НАПЛАЋУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 И 30 НОВ. ЗА ЖИГ СВАКИ ПУТ.

О ЛЕПИМ ЖЕНАМА У ЖИВОТУ И У ПЕСМИ.

(Јавно читање Лазе Костића у матичиној дворани 16. дец. 1871. год.)

(Свршетак.)

После изађите из воде, пошните се на какву год пуну висину и прочитајте, клањајући се његовом лицу седам, пута једну врачбину, што ћу вам је написати. Чим прочитате седми пут, појавиће се две виле и њима ћете рећи шта желите. Њи ће нестати, ви се сиђете, обучете се, одете кући и ту ћете наћи свог драгана, који вас никад више неће оставити. Ал' све то морате радити у самоћи, ако вас ко види, све је пропало! — „То је врло добро“ привати лепотица, „сад је и онако припека, купање је пријатно, а и згодно ми је, јер на мом добру поред Арна има једна пуста стара кула.“ — Ринијеру је била позната та кула. — Није прошло два три дана, ал' удовица се спремила на чаролију. Ринијери оде пред вече са својим слугом на место и прикрије се иза неке врбе поред куле. Тек што се смркло, ево ти удовице, увери се, да је сама на далеко, свуче се и уђе у воду да се купа. Кад се окупа, изађе напоље, узме неке лествице, прислони их на кулу, пошне се, те стане клањати и читати ринијерову несмислицу. У тај мах примакне се Ринијери, па измагне лествице. Кад је удовица седми пут прочитала, стаде чекати, да јој се прикажу виле. Чекала је и чекала, од прилике колико оно Ринијери у очи божића. Кад је било пред зору, стаде дрктати од зиме, пође да се сиђе. Ал' у место лествица угледа поругљиви подсмеј

ринијеров, цигне и падне у несвест. Кад је дошла к себи, сунце беше одскочило. Она се мало разбере, па стаде молити Ринијера, признајући сву своју неваљалост, стане плакати, јадиковати, нарицати, обрицати, али све бадава. Ринијери јој немилице исписа све прило ништаве и глупе јој сујете, препоручи се и остави је. Тај врло занимљиви разговор, њене муке, кад јој талијанско летње сунце стаде жећи танку белу кожу, па кад навалише на њу зољеви и обадови, како једва пред вече дођоше по њу, како је нађоше пола мртву, како је слушкиња носећи је доле пала и пребила ногу и све ужасне последице ринијерове овете можете даље читати у Бокачију.

Уз ту приповетку има један пандан, има једна премица међу српским народним песмама. Позната је под именом „сестра Леке капетана.“ Тај успоред је тако значајан, да већ и премаша наш задатак, тако згодан, да се на њему могу проучити основне разлике не само између српског и талијанског правца у животу, мишљењу и певању, већ готово између васцеле западне образованости и словенског живља у просвети света. Пре свега да је прочитамо: (Читање песме.)

Више пута ћемо наићи у нашим песмама на једну врло необичну појаву, како је маке стидљивији од девојке. Та појава је у западној лепој књижевности сасвим непо-

зната. Том је свету сваки јунак уједно и вешт удварач; ма да је у животу и тамо бивало противни примера: сетимо се само Карла XII. Да је то тако види се и по једној речи, што је зна сваки Србин с ове стране, реч је управо француска, српски се зове „швалер;“ у француском иста реч „chevalier“ значи „коњаник, јунак;“ после је тек придобило ово значење, што је и у речи „швалер.“ У Србина јунак обично није швалер: заклоњеност женскиња у неком харемском животу, „у кавезу,“ као што песма вели, с једне стране, с друге стране уклоњеност мушкиња у хајдуковању и војевању довела је наш народни друштвени живот до тога: па као што се јунаци не уму да понашају према женскињу, тако ни женскиње не уме да се понаша према јунацима. Марко, Милош и Реља то су типови наши стари јунака; лекина је Рокса тип таке једне „кавез — лепотице,“ која је о јунацима само слушала причати, па кад је видела, да ти јунаци пред једном девојком поцрвене, онеме и у земљу погледају, она се ражљути, она их презре; дође јој на ум све оно оговарање, сав онај „клич,“ у сва времена веран пратилац свију славни јунака, што му је легло у тим кавезима, у устима казве старе дуене, чуварице, која тим начином освету сади у душу своје лепотице, што овај ил' онај од јунака није погледао на њу.

Но Рокса се преварила. Јунаци се застидели јуначком смерношћу у помисли, да је Рокса и душом тако лепа, као што је

лицем, ал' кад Рокса отвори уста, те јунаци видеше, да су преварени, љуто преварени, претури се и њихов стид у огорчење.

Ја сам у почетку реко, да је леп образ без лепе душе безобразлук. Рокса вам је илустрација томе.

Рокса је у српској песми оно, што је у Бокачију лепа удовица, а што је у Талијана према жени наученик, то је у Србина јунак. И Рокса и удовица прецењују једну привидну, спољну женску врлину, лепоту лица, а уједно презиру праву, унутарњу врлину мушке: удовица ученост, а Рокса јунаштво. Удовица се претвара, заклања, кривуда, јер има посла с научеником, а по њеним појмовима мушка је наука сва претварање, заклањање, кривудање. Са свим другчије Рокса: она напада с очију, јер има посла с јунацима. Па како су заподеле онако им и бива: удовица се казни њеном кривудавом, претворном науком, Рокса се казни с очију; а то је био и најзгоднији начин, да јој се сујета лепоте демонстрира *ad oculos*. Роксина казна долази истина мало варварска, ал' кад погледамо удовичине муке на оној кули, не знам, да л' не би дала и очи и руке, да се опрости и муке и бруке.

Толико о полутанској лепоти. Ако су вас те слике мало и ожалостиле, ја нисам крив, крив је „живот“ и његова љуба „песма;“ а ја ћу се други пут потрудити, да вас колико толико разведрим некојим сликама целокупне лепоте, оне лепоте од прилике, што је стари Јелини зову *niloxera dia*, те ћемо почети с првом јелинском лепотом, с леном Јеленом.

Д Ш С Т И Њ Ш.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Демон.“) На нову годину представљан је „Демон,“ повест и алегорија од дра Милана Јовановића. У подужим отпочинцима приказивања те историјско-драмске алегорије нашег вредног нисца и предавача имадосмо прилике чути неколицину гледалаца, де успоређују тај комад са чувеним гледањима дра Јована Суботића, са „Сном на јави“ и с

„Крстом и круном.“ Нисмо могли одрећи сваког основа том успоређивању: Јер збиља је „Демону“ основна мисао, тенденција, она иста што и у „Сну на јави“ и у „Крсту и круни:“ слава престола, слава монархијског начела. Тај основ, који је и у М. Јовановића и у Суботића тако претежан, да постаје правцем, тенденцијом, у неколико је оправдан, особито у овакој „историјској“ алегорији, у толико,

што је наш народ ваистину, од Немање па до данас, био веома престољубив. Друго је питање, јели тај наш народ са тим својим престољубијем добро пролазио? И на то би питање ваљало одговорити, особито у овакој врсти драмске песме, у алегорији, де ваља мисли, начела оличити. Нузгред буди речено, да „Демон“ и није чиста алегорија, јер има само два, три алегоријска лица: Демона, Генија и ако узмемо Вилу и слепог дечака на Косову; још би се могли ту урачунати представници српски покрајина, што се приказују кнезу Михајлу.

Са гледишта тог правца, те тенденције, морамо искрено исповедити, да нам се и „Сан на јави“ и „Крст и круна“ свиди боље од овог „Демона.“ У томе је Јовановићев „Демон“ прави демон, онај кака-демон.

У „Сну на јави“ и „Крсту и круни“ слави се начело престољубија онако голо, као што би се привиђало и најпростијем човеку из народа, без икаквог заматавања, без икаквог покушаја, да се немиле страхе тога правца ублаже пред оним, који је навикао мислити и судити. Зато и нема толике опасности, да ће се тим начином у одабранијој публици поштовачи тога начела умножити. — Сасвим друкчије стојимо са „Демоном.“ У „Демону“ се огледа историјски развитак тога начела, у „Демону“ се оличава не само могућност, већ, тако рећи, потреба слоге престољубија у нашем народу са напредним духом времена и са развитком целог народног организма. Пред овим „Демоном“ не може се одржати ни најодабранија публика, а да не призна колико толико значаја и позива монархијском начелу у скором решењу судбине народа; морамо бити до зуба наоружани противним начелним уверењем, да одолемо софизмима „демоновим“, „генијевим“ уверама и тенденцијозном моралу де који призора, те да се на послетку, прозревши демонску у намеру, одсменемо: аја! не превари!

У томе је и најтамнија, ал' уједно и најсветлија страна „демонова“ према поменутиим његовим друговима у српском позоришту.

Друга је још основнија разлика између „Демона“ и оба предњака му на нашем позоришту, што у „Демону“ има и драмскога живота, а тога толико, колико год природа и особина алегорије допушта: У првом делу је у Вукашину заплетен трагични чвор, у другом у Вуку Бранковићу. Оба су облика не само алегоријског значаја, него баш и трагични образи. У трећем делу има једна епизода, између бега полгурчењака и његова сина с једне и разјучунога калуђера с друге стране, у којој се колико простим и кратким, толико значајним и пријатним цртама износи читава приповетка народни мука у очи ослобођења од османлија, пуна живота и снаге.

И у самога „Демона“ у тог начелног образа, има драмске жице, која тек при крају излази на видик: „Демон“ је досад навек био срећан у својој српској области, ал' та га је срећа занела, полакомно се, да ту област позоба сву. У тој намери спрема он топчидерску катастрофу, кнез Михајло падне, „Демон“ је постиго вршак своји жеља, (а у томе писац освештава, ако и нехотице, начело престољубија за народну будућност), те тако му живот нема више смисла, он пада.

Само нам се „демонов“ крај не свиди. Умире ли „Демон“? Зар то није бесмртно створење? Или је писац мислио тиме казати само своју скромну жељу, мислио је ваљда наслутити, да у српскога народа од селе нема више демона, те сад почиње самодржавно царство Генија?

Збиља, на што тај „Геније“? Шта је, ко је „Геније“? Геније је латинска реч и казаће од прилике оно исто, што и грчка реч *δαίμων*, бог хранитељ. У стари Јелина било је и добри и зли демона, а кад су мислили зло, обично су додавали *κακός* или у Омира *στυγερός*. Обично је значење у класичном добу било доброга духа, као што је о неком реч у Платона ако се добро сећамо у његовом Федону; исто тако у Изидода. Тек у светом писму, у новом завету, почиње та реч добивати значај злога духа, и у том значају прешла је у новије језике. Нама нису више јелински богови, *δαίμονες*, тако страшни као првим хришћанима; зато мислим, да није невоље брисати стари, класични значај. Ал' баш да то и допустимо, не би нам подносило, да грчкомезду примамо за премца латинско добро. — Зар није сав генијев носео могла примити на себе српска „Вила“? У толико пре је то могло бити, што „Демон“ и у самоме делу не пада од генијеве руке, њега убија „Вила.“

У осталом је, допуштајући престољубцу тенденцију, дует између „Демона“ и „Генија“, управо терец између њи и дотични жртава, дивно изведен у свима сплтицама, тако, да би ми само већ тога ради световали сваком српском музичару, да из тога састави оперу. Либрето је ваистину вредан свакога вештака. Што се тиче самога приказивања, можемо бити веома задовољни и с управом и са глумцима. Управа је своје учинила, да увелича сјајност поједини призора. Што у томе није учинила онолико колико зактева правац дела, томе није она крива. Ми би били задовољнији, да је и у томе још мање учинила, јер би тиме било још мање опасности, да ће сјајност престола заносити нашу и онако не сувише слободњачку публику.

Од приказивача приметили би само Бранију, да се друкчије маскира, ако не ће, да му се галерија смеје де не треба. Можда би томе помогло кад би се заогрупо црним, првенопостављеним таларом. Иначе му је игра вештачка била.

Од остали образа приказао нам је најбоље Суботић Вукашина и Бранковића.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

ПРЕПЛАТА.

ПРЕДСТАВА ОСМА.

БРОЈ 5.

У НОВОМЕ САДУ У СРЕДУ 12. ЈАНУАРА 1872.

У НОВОЈ ПОЗОРИШНОЈ ДВОРАНИ

Ч А Ш Т А В О Д А Ђ .

ХИСТОРИЈСКА ШАЛБИВА ИГРА У 5 ЧИНОВА ОД Е. СКРИБА, ПРЕВЕО В. В.

О С О Б Е :

Краљица Ана	Ј. Маринковићка
Војвоткиња Малброва, њена љубимица	Драг. Ружичка
Виконт Ханри Сен Жан Болинброк	Ружић
Мешем, заставник телесне страже	Лукић
Абигајила, братичина војвоткињина	Л. Маринковићева
Маркиз Торси, посланик Лудвика XIV	Суботић
Томпсон, пријавитаљ у краљичиној соби	Рашић
Члан сабора	Соколовић
Албемарлова	М. Савићева.
Придворник	Бунић

Догађа се у Лондону у палати св. Јакова, и то четири прве радње у дворани за при-
мање, а последња у краљичиној соби.

Улазне цене: Седиште у кругу 1. фр. а. вр. — Седиште првога реда и на страни 80 н. а. вр.
— Седиште другога реда и на страни 70 нов. а. вр. — Седиште трећег реда 50. н.
а. вр. — Стајање 40. н. а. вр. — Галерија 20. н. а. вр. — Ђаци, деца, али само уз
своје родитеље, и војници до наредника плаћају 20. н. а. вр.

Војници од наредника доле и деца до 10 година, али само уз своје родитеље,
плаћају цену стојишта у полак.

У петак 14 јануара на дан светог Саве свечана представа, и то први пут: „**МЛАДОСТ
ДОСИТЕЈА ОБРАДОВИЋА.**“ Слика и живота у 5 раздела, с певањем, од К. Трифковића.

Поједини бројеви овога листа продају се обдан по 5. н. а. вр. и то: у трговини Пере
Попадића, Паје Миросављевића, Стеве Ратковића и Јоце Филиповића, у срп. народној
задружној штампарији, у позоришној писарници и у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА У ВЕЧЕ.